

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ivdex Magistratvs Senator

Zype, Franciscus van der

Antverpiæ, 1633

Cap. VIII. De bello iustè gerendo respectu Principis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-14280

sus se alteri liceat damnatas iusto iudicio rebellium causas tutari, liquidissimæ rebellionis reis suppetias ferre, alienæ ditionis inuasores pecuniâ, milite, annonâ iuuare. & tamen cogitare debet quisquis Fererium secutus, non iustitiam, sed iniquitatem iuuat, cùm Deo videbitur, leui flabello huiusmodi mulcas dispellere, versâ fabulâ sibi euenire posse, alteri quod fecerit.

CAPVT VIII.

De bello iustè gerendo.

CÆterum (vt Fererio valedicamus, eiusque Catholico-politico) asserimus bellum suscipiendum iustè, sed & gerendum esse iustè. *Iustè quod iustum est prosequeris. Deut. 16.* Iustè iniuste vè bellum geritur, respectu Principis, militis, Reip. Prouincialium vè, hostium, mediorum, modi, finis.

1.
Gerendum
iustè bellum
Quot mo-
dis iniustè
geratur?

Respectu Principis.

2.
Non iustè
indicit bel-
lum, qui
superiorem
habet, &
magis si
vterque.

ISiquidem illatum bellum iustè propulsat, cuiuscumq; iniustè infertur. licita est enim defensio contra quemcumque iniustam vim inferentem. Vim dico iniustam, non modum. nam causa iniusta vim iniustam facit, vt resisti possit, non semper modus. non iustè infert vim, quisquis superiorem Principem agnoscit: tamen si nō mox, si causa iusta sit inferendi, iustè resistatur. Teneri maiestatis lege eum, qui iniussu Principis bellum gesserit, delectum habuerit, exercitum compararit, scimus ex l. 3. *D. ad legem Iuliam maiest. Ordo naturalis hoc poscit, vt suscipiendi belli auctoritas, atque consilium apud Principes sit,* inquit August. c. quid. 23. q. 1. & nuper id in Batavis, ipsoque Prouinciæ Prætorio damnata Ioan. Oldenbarneultij, aliorumque Arminianæ factionis procerum capita docuerunt. quamuis enim Iudicum incompetentiam multi libelli disputarint, Bataviæque vnitæ, alijs Prouincijs non subditæ, libertatem; & singulatim Apologeticus H. Grotij; quasi fœdere Ultraiectino nihil Prouincijs singulis supremæ Potestatis ademptum sit, neque alijs in alias quippiam concessum; vt iudicandi aut Iudices dandi potestas singulis sua sit intacta, non alijs delata, cùm in nullius dominatum concesserit; interim tamen, sub ratione exercitus iniussu Ordinum generalium comparati, damnatus Oldenbarneultius

iacet ingens littore truncus.

Tum porrò maximè bellum inferre non licet, cùm vterque vnum Principem agnoscit, qui vtriq; dicere ius potest. quo nomine toties

in

in Comitij Imperij, quæ citat *Consen. polit. l. 10. cap. 3. decisum*, nulli Principi Imperij licere bellum mouere. & infractoribus pacis publicæ bannum Imperij comminatum.

Iterum respectu Principis iniuste geritur bellum, si ipse officio & partibus suis desit, si non è Repub. diligenter, consultò agat, si temere in salute publica versetur; si delectum non habeat, si disciplinam non seruet, si hostem populantem negligat, prouinciales militibus suis prædæ esse sinat, si boni Principis munus vndequaquæ non expleat, si militares meditationes non admittat, si præterita, præsentia, futura pari obliuione transmittat. Oportet enim bonum semper atque vbique Ducem agat, finem, officiumque suum sibi semper propositum habeat, militem bene delectum, bonum efficiat, facere & pati fortia doceat. ijs, quibuscum de Imperio certetur, nec virtute, nec patientiâ, nec disciplinâ rei militaris cedendo, adnitatur semper castra metari, loca capere, præsidia disponere, numquam nisi ex arte, in tempore pugnâ inire, firmare subsidijs aciem, equitem peditemque aptè locare, obaudientè reddere, non dictis modo, sed exemplo ab eo petito, amore militem in officio, & à fuga verrecundiâ retinere; in eos, qui pauore fugerunt, ita animaduertere, ne hostis maximè timendus militi sit: bonam ac malam fortunam ex æquo ferre, secundarum ambiguarumque rerum scientem, eoque interritum: si cum aduersâ luctatus sit, ita se gerere, vt maior clariorque resurgat; in restaurando prælio, damnisque suis terribilior reddatur:

— *arma felix teneat, infelix paret:*

Seu vicit, ferociter norit instare victis: seu victus est, instaurare cum victoribus certamen: neque occasione deesse, neque occasionem hosti dare: cauta potiùs consilia cum ratione, quàm prospera ex casu laudare; cauendi scientem, declinandique peritum: de instantibus atque improuisis verè, & de futuris callidissimè conijcere: nihil minùs in perfecto Duce quàm festinationem, temeritatemque conuenire arbitrari, minimum fortunæ, casibusque permittere: nusquam culpâ malè rem gerere, semper consilio vincere: prudentem rei militaris, & diligentem esse Imperij; vt numquam supra industriam fortuna sit: in bello nihil tam leue credere, quod non magnæ interdum rei momentum faciat: extra dilationes positum consultis facta coniungere, nuncios etiam de se præuenire: nec finem alium belli quàm victoriam spectare, nec impetu potiùs illud, quàm perseuerantiâ gerere: plurimum facere & minimum ipsum de se loqui; nihil tumidum in ipso, nihil arrogans, aut in rebus nouis nouum: numquam Dei timorem, atque amorem obliuisci, nusquàm militarem disciplinam remittere, pecuniam neruum belli diligenter,

nec

3.
Princeps se
partibus
suis desit nō
iustè gerit
bellum. quæ
illa?

nec prodigè, nec parcè nimium administrare, benè meritos benè munerari, euehere, sed nō intempestiuè, verum gradatim, numerum militum augere potiùs, quàm præfectorum: vt horum stipendia illorum necessitati nihil detrahant, nullos nisi post longa stipèdia exauctorare, ac rude, & pensionibus, quæ nimis ærarium grauant, donare: malè meritos cū ignominia mittere: mare eque claisibus obtinere, ac continentem in potestate habere: incidere hostium commercia, fines omnes infestos habere, fœdera mutua inter eos, & cum exteris, si qua fieri potest, soluere: si armis superari nequeant, perpetuū bellum vna cum gente non gerere, pace in somnū & armorum obliuionem dare: vi debellari qui non possunt, consilio infirmare: meditentis artis bellicæ semper animum distingere. *Neesse est*, inquit *Astyages apud Xenophontem lib. 1. Cyrop. fili.* vt non solum quæ à me diligenter didicisti in vsu habeas: sed ex te ipso alia mediteris quibus contra hostes vtare: sicut consueuerunt musici, qui non modò quæ à magistris didicerunt fidibus ludunt, sed alia genera modosque ex se ipsis inuestigant. Hæc Princeps meditari debet, sese exercere simul & milites, vt apud *Liuium l. 44. Paul. Æmilius*, quid Ducem, quid militè deceat, monuit: *Cœperuntque milites acuire alij gladios, alij galeas, bucculasque, scuta alij, loricasque tergere, alij aptare corpori arma, experiri que sub his membrorum agilitatem: quaterere alij pila, alij micare gladijs.* Tum porrò innocens ipse, nemini grauis, militibus familiaris, cum seueritate comis, manu non secus quàm imperio præeat, ad exemplum *Alexandri Imp. Romani.* de quo ita eius historia: *Igitur cum talis ac tantus Imperator domi ac foris esset, inijt Parthicam expeditionem, quàm tantâ disciplinâ, tantâ reuerentiâ sui egit, vt non milites, sed senatores transire dicerentur. quacumque iter legiones faciebant, tribuni accincti, centuriones verecundi, milites amabiles erant: ipsum verò ob hæc tot & tanta bona prouinciales, vt Deum suspiciebant; iam verò ipsi milites iuuenem Imperatorem sic amabant, vt fratrem, vt filium, vt parentem, vestiti honestè, calceati etiam ad decorem, armati nobiliter, equis etiam instructi, & ephippijs ac frenis decentibus, prorsus vt Romanam Remp. intelligeret, quicumque Alexandri exercitum vidisset: elaborabat denique vt dignus illo nomine videretur, imò Macedonem illum vinceret: dicebatque inter Romanum Alexandrum & Macedonem multum interesse debere.*

4. *Nomen famamque parat.* Boni ergo Imperatoris curabit vt existimationem acquirat, tum respectu militum; vt ille etiam apud *Tacit. lib. 1. Annal.* circumire faucios, facta singulorum extollere, vulnera intuens, alium spe, alium gloriâ, cunctos colloquio, & cura sibi, & prælio firmabat. tum respectu hostium; vt *Corbulo apud Tacit. lib. 13.* egregia apud Armenios statim facinora aggressus est, vt fama inseruiret quæ in nouis cæptis validissima est. & de Agricola, non ignarus instandum fama; & prout prima cæssissent fore vniuersa.
nam

nam inuiso semel Principe, seu benè, seu male facta, premunt. lib. 17. Cæsar Pompeiū arctè obsedit, inter cætera ut auctoritatē, quā ille maximè apud exteras nationes valebat, minueret: & Pompeius vicissim militem frequenter in aciem educebat, ut famam & opinionem hominum teneret. Cæsi. lib. 3. de bel. ciu. sic Mutianus venit in Italiam, non lento itinere, ne cunctari videretur, neque tamen properans. gliscere famam ipso spatio sinebat, gnarus modicas vires esse sibi, & maiora credi de absentibus.

Paratâ sibi famâ Princeps seu Dux exercitus, vires hostium expendere debet, tum proprias, tum auxiliares. nulli grauius immineret periculum, quàm qui nimiam sui fiduciâ, hostem contempnit. incauta est securitas, & faciliè vulneri, quo pereat, locum præbet.

Andriscus Iuuentium Prætozem, Numantini plures exercitus Romanorum, Cretes M. Antonium, Funo Manilium, Lentulum, Pisonem, Hyspæum, Athenio Seruiliū, & Lucullum; Spartacus Lentulum & Caium Cassium afflixerunt, cæciderunt, aut castris exuerunt. tantâ aliqui clade, qualis inter strages, quas dedit Hannibal, vix maior accepta est à Rep. Rom. non quòd summi duces aut tantis viribus niterentur; sed quia contempti; negligentiq; consilio, obuiam ijs est itum. Non alijs initijs creuerunt Bataui, quàm sui contemptu, in tantam nunc amplitudinem, ut cum tot Principibus fœdera habeant contracta: tot auxilijs eorum sint vsi: orbem penè vniuersum circumnauigarint non tantum, sed classibus ad vtrosque Indos vsque missis commercia exercuerint, classes inuaserint, captiuum aurum in Insulam abduxerint. & quod de nullis historici memorant, mercatorias societates in bella armarint, quæ sine eorum sumptu bellent, grassentur, prædentur. & cum alij gestis bellis exhauriantur, societates hæ ditescant.

Mansfeldius nuper nothus, & nimium notus, cui nec vnus terræ pes suus erat, tantis cladibus Orbem Europæum afflixit, post Cæsarea, & Belgica stipendia missionem passus, atque ex demerito contemptus, & ad alia castra transfuga, scelere creuit. qui & paulò antè pugnam Floruanam sui suorumque despectum ut nostris imprimeret, laborauit: ijs, quos ad se mitti petierat, nudos lixas, & calones magno numero & inermes militum nomine ostentans, lecto decumbens, lecticâ vectus, quasi immedicabile vlcus, aut morbum fonticum causatus: denique fugam seu profectionem in Galliam simulans, quasi nostros limites non ausus attingere, Gondisalui Cordubensis tutelâ nimis defensos, donec Cordubensis incolas armatos, suas quosq; domos quasi aliò iam tempestate versâ remiserat, cum ille iam extremū suorum agmen frontem vertere iussit, & maximis itineribus totum exercitum, in limitem nostrū immittere cœpit, &

G g pœnæ

5.
Sua &
hostiles vi-
res expen-
dat, neque
incaute se-
curus con-
temnat.

pœnè inexpectatus Cordubensi superuenit. cuius egregio facinorè mixtis inter se nationibus restitum quasi grandini, & tempestate è cælo missæ; sublimes in equo & conspicuo Mansfeldio per omnem aciem volitante, omnia ducis & militis officia strenuè explente, insignem equitatum, nec ignobilem peditatum ducente. quo die & fortuna Cordubensis adfuit, & disciplina militaris, & supra quàm quinquaginta infra annos hîc creditum est, robur peditatus hastati. cuius ordines nec bellica tormenta, nec toties circumactus equitatus, nec ter collisæ legiones laxare potuerunt. cuius virtute eo die stetit victoria. Ad rem nostram. ausus est ille nothus, dum exercitus regius Berghizomam sub Marchione Spinola obsidet, & alter sub Henrico Berghæ Comite copijs Aurais ad Rhenum obfistit, quod inter bella Gallica nullus vnquam Rex ausus, nec audebit propitio nobis Numine, quia contemptum se sciebat, contemptumque sui, suorumque ipse auxerat.

6. Tum porrò Dux expendat diligenter, an rationibus suis conueniat festinare bellum, an trahere. vt Suetonius in bello Vitellij, & Othonis festinationem hostibus, moram ipsis vtilem differuit. & Vitellius apud Tacit. l. 16. quantus vrgendo trahendoque bello modus alios rogitat. Dux Albanus Lusitaniam celeritate obtinuit, antequam Antonius vel suos armare satis, vel auxilia adscire posset. Marchio Spinola primùm cunctando, & famam aduentus ad multos menses gliscere sinendo, cum hostes magnos sumptis facerent, quasi quotidie eum acie excepturi, morâ eos debilitauit, tū deinde celeritate, & prælio magnanimè oblato in Palatinatu bellū confecit.

Cæsar cum bellum aduersus Pompeium prælio ditimere percu-peret, prouocauit illum quotidie. Pompeius qui Cæsarem annonâ defici, & moram trahere volebat, neque castris se continebat, & quâuis copias educeret, numquam tamen in conflictum ire decreuerat; vt Appianus & Plutarchus testantur. & cum tandem iuit, coactus iuit. *si quando, inquit Cæsar, quid Pompeius tardius aut consideratius faceret, vnius esse negotium diei, sed illum delectari Imperio, & Consulares Prætoriosque seruorum habere numero dicebant.* eâ criminatione primùm, deinde prælio victus est.

7. Eodem pertinet deliberare expediatne hostem domi operiri, an in hosticum ire. generatim quidem satius est ducere exercitum in hostilem agrum, si quidem sat virium sit. formidatur qui lacessit. *Maiores, inquit Annibal apud Lium libro vigesimo primo, spes, maiorque animus inferentis est vim, quam arcentis.* Existimatio est maior, si non tua tantum defendere, sed & aliena vindicare posse videaris. Belli incommoda non domi, sed apud hostem sentiuntur, vnde domi secura fidelitas, apud hostem querelæ, tumultus, atque

Expendat
an festina-
re, an tra-
here bellum
expediat.

7.
Domi ope-
riri hostem.
an in hosti-
so aggredi.

atque seditionum pericula. Laudatur Otho, quod Italia adiri, nec loca sedesque patriæ videbantur, tanquam externa littora vrere, vastare, rapere. Tacit. lib. 18. quippe Otho Vitellium sibi intra Galliam sperauerat. Annibal, exercitum quanto labore in Italiam traiecit, ipse quantis Antiocho rationibus suadet, vt ille traiciat? negans opprimi Romanos nisi in Italia posse. Iust. lib. 31. & post tot clades in Italia acceptas Scipio cum exercitu in Africam transmisit, & Annibalem aliena omittere, lares tueri coëgit, vicitq; nec successus perperâ respondit rationibus, quas Scipio contra Fabium Max. in Senatu allegauerat. & meritò Annibal negauit se vnquam victum priusquam terris Romanorum cesserit, reuerso Carthaginem statim cum loco fortunam belli mutatam: Iust. l. 31. Quippe constat aliter domi, aliter foris bella tractari, domi ea sola auxilia esse quæ patriæ vires subministrant, foris etiam hostem suis viribus vinci. Iust. l. 22. historiæ sanè plures domi victos perijisse, quàm foris tentantur.

Iterum Dux exercitum, nisi nimium copiosus fuerit, integrum hosti obijcere, non dispartiri debet. Cæcinna non simul cohortes, sed singulas acciuerat, quæ res in prælio trepidationem auxit: cum dispersos nec vsquam validos pavor fugientium abriperet. Tacitus lib. 17. Eodem errore peccauit L. Apronius contra Frisios, qui diuisas cohortes, turmas atque equites in eos immiserat. validos, inquit Tacitus, lib. 4. si simul incubuissent, cum per interuallum aduentassent, neque constantiam addiderant turbatis, & pauore fugientium auferebantur. Vitellius dum dispergit vires aduersus Vespasianum, militem trucidandum obtulit. Tacit. lib. 19.

Quò & pertinet ne plures simul hostes conciliet sibi Princeps, aut infectetur. Maturauit, inquit Liuius l. 2. Romanus, ne prælio vno cum Latino Volscòque contenderet. & l. 29. Verso in Africam bello, omnibus alijs in presentia leuari bellis volebant. & lib. 33. non tam in tempore Punicum bellum terminatum erat, ne simul cum Philippo foret bellandum: quàm opportunè iam Antiocho in Syria moliente bellum, Philippus est superatus. & Tacitus de Corbulone, prudentissimo duce lib. 13. satis comperto Vologesem defectione Hircaniæ attineri. & libro vigesimo quinto Parthi Hircano bello detinentur. & libro decimo quinto, contator (Vologeses) ingenio, & defectione Hircanorum, gentis validæ, multisque ex eo bellis illigatus, & iterum ibidem Corbulo ait se scire quantum Rex intus discordiarum, quamque indomitas & præ feroces nationes regeret: contra Imperatori suo innotam vbiq; pacem, & vnum id bellum esse.

Ab eadem temeritate nõ est absõnũ, cum bellorũ euentus sint incertissimi, minimaq; occasiones præliorũ fortunã interuertant, oportet occa-

Nonem, vi
gloriosius
vincat.

oportunitatem delendi hostis contemnere, vt gloriosius vincas. adeoque qui in angustijs certò opprimi possint, in aperto campo excipere. vt Liu. lib. 21. Alpinos reprehendit, per quos Annibal transijt, si valles occultiores insedissent, coorti in pugnam repente ingentem fugam, stragemque dedissent. Melius Annibal cum in Italiam descenderet, Hannonem ad Alpes reliquit, vt fauces, quæ Hispanias Gallijs iungunt, in potestate essent. Liu. lib. 21. Aetolos reprehendit idem lib. 36. Romanum Consulem Acilium cum illuc peruenisset, quia ex illo monte & iumenta multa precipitata cum ipsis oneribus sunt, & homines vexati, facile cognouisse, quam cum inerti hoste res esset, qui tam impeditum saltum nullo praesidio, vt clauderet transitum, insedisset. & in Perseo simili errore lapso lib. 42. contemptus quoque hostium adeò ignorantium opportunitates suas, accessit.

11.
Non teme-
re procur-
rere, hosti-
bus à tergo
relictis.

Facit eodem ne Dux insolenti temeritate nimis progrediatur, hostibus arcibusque à tergo relictis. Cæsar. lib. 4. de bell. Gall. Morinorum Legatos refert, mandata Cæsaribus acturos offerentes. Quæ, inquit, oportune facta sunt, quod neque post tergum, hostem relinquere volebat. & cum ad oppidum Bellaunodunum peruenisset, expugnandi illud consilium coepit; ne quem post se hostem relinqueret, lib. 6. Nisi fortè locus adeò munitus sit, vt retardaturus sit magnos conatus, seu alia euidens causa, & alteri incommodo aliter provideatur, sic in bello contra Perseum Consul Gonnus cum oppidum in saltibus, per quos in Tessaliam transitur, situm aggredi vellet, cum & loco & praesidio valido inexpugnabilis res esset, abstinit incepto. Liu. l. 42. in fin.

12.
Non stratis
ponte flu-
minibus, &
praesidio
firmatis.

Maximum porro ijs periculum, qui in hostium progressi flumina transeunt nisi pontibus sternant, valido praesidio firmant, vt si qua necessitas retro ferre pedem coegerit, receptui, recessuique locus seruetur.

13.
Locus non
exploratus.

Peccant porro maximè, qui loca, in quæ exercitum ducunt, per exploratores non antè cognouerunt. quis situs, qui colles, qui fluuij, saltus, naturæ, artivè munimina: quæ hostium consilia, qui conatus, quæ molimina, quæ vires ad manum, quæ expectentur auxilia.

14.
Commeatu
prius im-
pedimen-
tisq; colla-
tu bene.

Tum porro supra omnes peccant, qui ita proficiscuntur, vt commeatus deesse, aut impediri possit, aut sarcinæ impedimenta que non sequi. docemur à Vercingentorige, apud Cæsarem de bel. Gal. libro secundo non interesse hostem interficere, impedimentis vè exuere; quibus amissis bellum geri non possit. Quapropter oportet si loca hostilia ingreditur subsequi impedimenta, si egreditur, praecedere; si hostis timeatur à latere, ad læuam, aut dexteram; si vndequaque, in medio collocari.

Otho

Othonianæ cladis causa mixta vehicula & lixæ, & permixtum vehiculis agmen. Tac. lib. 18. & Vitellianæ lib. 19. dum ordines restitui nequiuerent impediens vehiculis, tormentisque. Cæsar melius in Gallijs conseruit præmissis paulum impediens, atque in tumulo quodam collocatis, & alibi impediens in proximum collem deductis. l. 7. & 8. ita oportet inire prælium, ut nec victo, nec victori noceant. addito, ne diripiantur, præsidio idoneo. ita ait P. Æmilius apud Linium lib. 44. nec ignauissimum quemque relinqui ad custodiam sarcinarum.

Nec suis iterum Dux, ut nec hosti, necessitatem pugnæ imponere debet. Non suis, quia sæpè paor pro fortitudine incessit milites atque mæror. Annibal cum Metello conflicturus, ita exercitum composuit, ut in loca tuta recipere se posset. Vespasianus Italiam petiturus, ad Parthos, & Armenios Legatos misit; Ne versis, inquit Tacit. lib. 18. ad civile bellum legionibus, terga nudarentur. Suetonius Paulinus, cum Britannorum defectionem reprimeret, elegerat sibi locum tergo silua clausum. Tacit. lib. 4. Idem peritissimus bellorum suadebat Othoni bellum cum Vitellio trahere quod ei non multum virium à tergo.

Qui se suosque coniecit in eam necessitatem, ut receptui canere non possit, nisi victor; si hostis rei gnarus bellum trahat, vallo se contineat, pabulationes tamen, & frumentationes prohibeat, iam victus est, qui vincere, aut non vinci potuisset, cogens non coactus, loci, temporisque ad prælium incundum arbitrium habet. ducet, traducetque donec hostem iniquo loco, iniquo tempore cogat conferere manus. Scipio cum Asdrubale conflicturus, tesseram vesperi per castra dedit, ut ante lucem viri, equique pransi essent. victor Scipio, Asdrubal non armis tantum, sed & siti fameque suorum victus. Liu. l. 28. Cæsar Gallorum errorem in Sabino inuadendo scribit, quod exanimati peruenerint, & causam cladis, oportunitatem loci, hostium inscitiam, ac defatigationem. lib. 2. de bell. Gall. & Curionis infelix prælium, ob confectum itinere, & labore exercitum, equos, militesque fessos, hostes integros.

Quare rectè P. Æmilius apud Liu. l. 24. Nihilne inter est, inquit, utrum militem, quem neque viæ labor hodiè, neque operis fatigauerit, requietum, integrum in tentorio suo arma capere iubeas, atque in acie plenum virum, vigentem, & corpore, & animo educas, an longo itinere fatigatum, & onere fessum, madentem sudore, ardentibus siti faucibus, ore atque oculis repletis puluere, torrentem meridiano sole hosti obijcias recenti, quieto, qui nullâ re ante consumptas vires ad prælium adferat. Collisæ ad Neoportum acies hæc etiam incommoda prædicarunt.

61.

Nocturna
prælia vi-
tes.

Ad iniquitatem temporis etiam cogi potest qui in necessitatem prælij se coniecit, adeoque ut noctu confligere teneatur; cum prælia nocturna vitanda sint. Antonius Primus de Cremona oppugnatione, *Non si, inquit, pateant portæ, nisi explorato, nisi diu intrandum.* Tac. lib. 19. Q. Fabius intra vallum milites continuit, *ab nocturno abhorrens certamine.* Liu. lib. 22. Cùm suaderetur Curio ut ad Castra noctu reueteretur, ambiguus ne miles deficeret, secederetve, qui pudore atque timore refrænatur, quibus rebus nox maxime aduersaria est, induci non potuit. Cæs. lib. 2. de bell. ciuil. qui in ultimam necessitatem se dedit, si hostis vel simulauerit prælium, habet quod maxime vereatur, ne sui mœrore soluti diffugiant, ducemque destituant.

17.

Hostem ad
desperatio-
nem non
cogat.

Non etiam hosti vltima necessitas pugnae imponenda est. sæpè desperatio spei causa est; cùm aut moriendum, aut vincendum intelligit miles. Locrensibus *non alia causa victorie fuit, quam quòd desperauerunt.* Iustin. l. 20.

Abner petens, ut fugere sibi liceret, Num, inquit ad Asaël, *vsque ad interuentionem tuus mucro desuet?* an ignoras quòd periculosa sit desperatio? itaque nihilominus instantem, auersa hastâ transfecit. 2. Regum cap. secundo. Antonius Primus docet suos, *esse adhuc Vitellio vires, ambiguas si deliberarent; acres, si desperassent.* Tacit. libro decimo nono. Scipio cum Mudonio pugnans, victor quidem rediit; sed multis è suis amissis, pluribus vulneratis. & refert Liuius libro vigesimo octauo, causam, quia minus, inquit, *cruenta victoria fuisset, si patientiori campo, si ad fugam capeffendam facili foret pugnatum.* Inde in summo prælij ardore Romani ad ponenda arma inuitabant. *Vna vox, inquit Liuius libro nono, ponere arma iubentium per totam fertur aciem.* Parcebant ergo ijs, qui arma ponerent. sic in reliquijs Vitellianis, *Vicit, inquit Tacitus libro vigesimo, ratio parcendi, ne sublatâ spe venis, pertinaciâ accenderentur.* sic & coactus, inquit Liuius, lib. 57. *periculo militum Prætor receptui canere iussit, ne obijceret incautos furentibus desperatione, ac rabie.* Ita Manlius apud Liuium lib. 2. à victis intra castra captiua clausis cæsus.

18.

Castra
munit.

Magnus hodiè vallorum, castrorum, munitio-numque militarium neglectus. apud Veteres, maxime Romanos florente Republic. & disciplinâ militari, summa illarum rerum cura. P. Æmilius; *Maiores, inquit, nostri castra munita portum ad omnes casus exercitus ducebant esse, vnde ad pugnam exirent, quo iactati tempestate, pugnae receptum haberent, cum munimentis ea sepissent, præsidio quoque valido firmabant: quòd qui castris exutus, etiamsi pugnando acie vicisset, pro victo habebatur. Castra sunt victori receptaculum, victo refugium. quam multi exercitus quibus mi-*

minus prospera fortuna pugnae fuit intra vallum compulsi tempore suo, inter-
dum momento post, eruptione facta victum hostem repulerunt? Igitur patria
altera est militaris haec sedes, vallumque pro mœnibus, & tentorium suum cuiusque
militi domus, ac penates sunt. Livi lib. 44.

Annibal Pyrrhum omnium maximum Ducem etiam supra
Alexandrum arbitrabatur, quod castra metari primus docuerit, ^{19.}
& nemo elegantius loca cœperit, praesidia disposuerit. Livi. l. 35. ^{Castra}
& Philippus Macedo cum Romanorum inspexisset ^{metetur.} uniuersam spe-
ciem castrorum, & descripta suis quaeque partibus, tam tendentium ordine,
tum itinerum intervallis, negauit barbarorum (quos nomine Graecis tum
adhuc erant Romani) illa castra vili videri posse. Livi. l. 31. Quin &
Caesar ab Ariouisto inuasus, cum castra nondum satis munisset,
duas acies hostem propulsare, tertiam opus perficere iussit, lib. 1. de
bel. Gal. quod & olim Popilius Lemas praestitit: nam inuadentibus
eum Gallis, partem exercitus hosti opposuit. Nec opus, inquit Livi.
lib. 7. intermissum. quin & nostrates apud Nervios, cum ferramen-
torum copia non sufficeret ad castra munienda, non praetermi-
serunt gladijs cespites circumcidere, manibusque sagulisque terram
exhaurire. Caes. l. 5. & 7. bell. Gall. quod Romanae disciplinae fuis-
se, nec castrorum munitionem inter ipsa pericula, atque praelio-
rum aleam omittere, docet Vegetius lib. 1. cap. 25. quin etiam lib. 1.
cap. 21. queritur eiusmodi munitionum usum suo tempore (sub
Valentiniano Iunior) intercidisse; additque incommoda, sic diur-
no & nocturno interuentu equitum barbarorum multos scimus frequenter af-
flictos. Non solum autem confidentes sine castris ista patiuntur, sed cum in acie
casu aliquo cœperint cedere, munimenta castrorum, quo se recipiant, non habent,
& more animalium multi cadunt: nec prius moriendi finis fit, quam hostibus
voluntas defuerit persequendi.

Marchio Spinola ad Bredam tanta valla munitionesque, tum aduersus
obessos, qui sex penè millia selectorum militum conficiebant praeter
incolas, tum aduersus hostem si ingrueret ad obsidionem soluen-
dam, excitauit, tantaeque amplitudinis, ut nouem horis circui-
ri non possent. tanto robore, ut Mauritius Princeps Aeraica frustra
adoriri numquam voluerit: Henricus frater post illius mortem
animoso ausu adortus, insigni clade reiectus fuerit, magnam cum
nobilium tum fortissimorum caede; ut deinceps laborandum tan-
tum fuerit de comœtib. Ad Syluam Ducis supra humanam
fidem valla munitionesque elaboratae, ut nec tentandae viderentur,
sed hostem relicta obsidione aliò vocare consultum inuasit Veluam,
quo dubio procul auersus fuisset, nisi turpiter amissa Wesaliae Da-
uus omnia turbasset. Ad Bergizomam operum eiusmodi negle-

Etus Mauritium aliosque in admirationem traxit, & adhuc vigentem apud nos disputationem dedit, an consilio capiendæ urbis, non hostem distinendi, ab alijsque auocandi, an quo alio, processum eò fuerit.

19. *Hosti fugienti viam aperiat.* Hosti fugienti potiùs via aperienda, qua fugiat. vt Thuscis cæso Consule Romano *apud Liu. lib. 2.* Antigonus Ætolois erumpentes fugere permisit, Agesilaus Thebanos emisit, Xerxem Themistocles: Pyrrhus semper censuit non esse fortiter instandum fugientibus. Lycurgi leges erant, hostes fugientes non occidere. & ferè ea Heluetiorum quondam disciplina fuit, armato nemini parcere, fugientem, atque arma abijcientem nec persequi.

20. *Delectum militem habeat.* Tempestiuè quæ ad bellum pertinent parare Principem atque Rempub. oportet. arma quæ offendant, quæ defendant, quibus eminus, quibus cominus pugnetur, quæ natura dedit, quæ industria inuenit, beluas, machinas, equos, tormenta: sed maximè delectum militem præter ciues exercitatos, nobiles, vasallos; domesticum, cui defendendos terminos fidat; externum, quem ictibus hostium obijciat: rusticum præsertim patientem pulueris atque solis, non à fortunis, sed viribus & moribus laudatum, frugalem, animum peditem equitemque sine altero neutrum, sed pro belli genere, ac regionis alterutrum præ altero numeris maiorem, nec minori curâ exercitus Duces, Magistros militum, Chiliarchas, Centuriones selectos, pridem exercitos, per gradus elatos, vtriusque fortunæ gnaros, prudentes, animo numquam lapsos, non genere tantum, sed magis virtute eximios.

21. *Parati necessarijs bellum celeriter gerat.* Sed quàm lento consilio statuendū est de bello, quod ait Salustius *sumi facile, ceterum ægerrimè desinere, nec in eius potestate initium & finem esse: incipere cuius vel ignauo licere, sed non deponi, nisi cum victores velint;* ita cum bellum decretum est, & in id necessaria dux habet parata, celerrimè gerendum est. belli successus Occasio, & Fortuna sibi vendicant, has celeritas. nocuit differre paratis. In bellicis negotijs mora summè noxia. quæ si quando abfuisse, res magnas sæpè multi confecissent. Annibal vnus diei morâ victoriam corruptit. *Mora eius diei,* inquit Liu. *satis creditur saluti fuisse vrbi, atque Imperio.* Magni omnes Duces celeritatem supra cæteras ferè virtutes coluerunt; Alexander, Cæsar, Carolus V. & qui sub eo militiam didicit Dux Albanus. Res Hispanæ maturo, ac lento sæpè consilio peraguntur, nec semper Ducibus libera mandata dantur: securius id quidem multis videtur; fatendum est tamen, multas rei benè gerendæ occasiones Ducibus elapsas; dum suo Marte non audent decernere. Adeoque si bellum grauis momenti gerendum sit, expedit

pedit ipsum Principem aut interesse, aut non procul abesse. ubi sta-
tuere mox de oblata occasione possit, nullam elabi finire, & gloriam
victoriæ ipse occupare, quasi manu, consilijs, vel auspicijs eius ob-
tentæ. bella fama geruntur. & hostibus timor, & militibus auda-
cia, spes, & rei benè gerendæ cupido à Principis conspectu ac-
cedit.

Urget presentia Turni.

pudet vinci, fugere, non strenuum esse spectante Principe. sperat
miles non gratis exceptum fore, non datum frustra ictum vnum,
cuius Princeps testis sit, excipiet, dabitque quantumque poterit,
ubi præmium, prædam, laudem, munerationem miles spe-
rabit.

Princeps cuius regiones mari alluuntur grauiterrauerit, si im-
perium illius maris dominatui continentis non parauerit. si mari
vinci potest, iam & in continenti habendus est; ac si castris esset
exutus, vel obsessæ muri vrbs arietibus, tormentisque quassati con-
cidissent, cum hosti licet immittere quantum semper voluerit mi-
litum. ex aduerso, qui maris imperium obtinet, transfert in horas
singulas quodlibet molem belli. eoque ubi imparata omnia repe-
rit. tutandis, parandis imperijs nihil promptius paratiusve, quam
maris dominatus. *Mare*, inquit Liuius, l. 32. *qui in potestate habent, ter-
ras, quas cumque adeunt, ex tempore sua ditionis faciunt.* Non abs pluribus
testimonium nunc petam, quam à Batauis, quos ob huius rei cu-
ram nauibus in cœlum vehit C. Scribanius in *Politico Christi. lib. 2.
c. 38.* & militiam nostram naualem instruit, si satis audiatur.

Delectus olim apud Romanos & curiosus fuit, & rigidus. mul-
tos rectè à militia non viles reijciebat, multos adigebat inuitos,
adeoque multa & secum commoda trahebat, atque incommoda.
Commodum non minimum erat inutilem armis turbam, flagitijs
grauem, domi, militiæque noxiam, non admittere; incommo-
dum non minus graue, Imperij salutem ijs fidere, qui ferro, & cate-
nis ad pugnam tracti sunt, inuitos canes venatum ducere.

Disciplina cum delectu etiam rigorem amisit, maioribus quam-
uis nostris antiquior fuerit liberorum caritate. *l. post liminium, §. fil.*
*D. de capt. & post. de Manlio Val. 2. c. 2. satius esse iudicans patrem forti
filio, quam patriâ militari disciplinâ carere. Nam disciplina maiorum (inquit
Alexander apud Lampridium) Remp. tenet, que si dilabatur, & nomera
Romanum & Imperium amittimus.* Dixisse verû res ipsa pridem docet.
sæpè exercitus aliqui Romani disciplinam exuerant, strenuos naeti
Duces resumpserunt. accidit in Hispania Scipioni, in Africa Me-
tello, in Sicilia Cottæ, in Germania Corbuloni. *Legiones*, inquit

Taci-

22.

*Ipsè Prin-
ceps bello
adfir.*

23.

*Mare non
secus ac cō-
tinentem
in potestate
habeat.*

24.

Delectum.

25.

*Disciplinâ
seruet.*

Tacitus lib. ii. operum & laboris ignaras, populationibus letantes, veterem ad morem reduxit. & de eodem in Syriam profecto lib. 13. plus molis aduersus ignauiam militum, quam contra perfidiam hostium habuit. quod si Duces hodie nostri eorum exempla sequerentur; sperari posset, vt exercitum bene institutum aliquando videremus. dum extremum rigorem sperare non licet; saltem id exigatur, quod diuinæ Litteræ postulant, Deuteronom. 23. 9. quando egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala, non latis sæpè huius præcepti memores Duces causam licet iustam tuentes, propter iniustitias suas humiliati sunt, Psalm. 106. fusi fugatique.

Officium regentis exercitum, non tantum in danda, sed in obseruanda etiam disciplina consistit. Macer. in l. 12. D. de re milit. Igitur & quod ad se, & quod ad milites seruet, seruarique curet disciplinam. Aurea est Aureliani Epistola, Si vis, inquit, tribuus esse; imò si vis viuere, manus militum contine, nemo pullum rapiat alienum, quem nemo contingat, tuam nullus auferat, segetem nemo deterat, oleum, sal, lignum exigat, ammonâ suâ contentus sit. De præda hostis, non de lachrymis prouincialium habeat, arma tersa sint, calceamenta fortia: Vestis noua vestem veterem excludat, stipendium in baltheo, non in pompa habeat, torquem brachialem, & amulum apponat, equum saginarium suum defricet, captum animal ne vendat, mulum centuriatum comiter curet, alter alteri quasi seruus obsequatur, à medicis gratis curentur, aruspibus nihil dent, in hospitij castè se gerant; qui litem fecerit, vapulet. Iulius Cæsar quamuis omnia delicta non puniret, nec pro modo exequeretur; tamen erat desertorum & seditiosorum inquisitor & punitor acerrimus. Sueton. in Cæsar. c. 67.

Et quoniam militaris licentia facile inclinatur in furta; peculiare iuramentum miles præstabat, nihil se furto ablaturum. Formulâ recitat Agellius lib. 16. cap. 4. Quapropter qui se meminit armato præesse, parcissimè debet commeatum dare; sed milites in castris continere. d. l. 12. ne diuagentur, ne prouinciales expilent. sicut religiosissimè Iustinianus in Authent. 130. de transitu militum, Præcipuam, inquit, multoque maximam Reipublicæ nostræ conciliationem in hoc consistere arbitramur. (audiant, qui lusum putant prouincialium vexationem, vastationemque) si quâ noster transit exercitus, vt ibi citra omnem alatur querimoniam, & incolumitas atque indemnitas concedatur collatoribus. lubet vlteriùs contenti sint stipendijs suis, & annonis, gratis sumptus non faciant. si facti erunt defalcantur collatoribus, ne præfecti legionum, aut milites ab vllis omnimoda occasione transitus per concussionem quippiam accipiant. ne ad alia loca mittant, quasi necesse illic habeat manere exercitus. perque hanc causam à possessione

sessio-

sessionibus ac prædijs extorqueant pecunias. cum hospitantur, patremfamilias non impediunt, sed meliorem illi partem domus relinquunt, ab omni molestia & inquietudine liberam. milites verò in alijs sibi coenaculis metata desumant. d. Auth. 130. l. 1. Cod. de metat. lib. 12. Optandum esset eam curam quam Iustin. iubet militarium alimentorum geri, vt citra querelam sumptumvè provincialium alatur miles, præter legitimas collationes non in cibum militis, non in pastum equi quippiam exigatur. quod si sumptum collatores suppeditarint, conficiantur monumenta coram Præside, Episcopo, aut Defensore locorum, quantum, & à quibus extra leges insumptum erit, idque reputent in tributa publica.

Præter furtorum & conculsionum genera, inertiam, & libidinem, otia, atque emollientes militaria brachia voluptates Duces proscribant. exercitationes, quantum tempora & militiæ nostræ ratio permittunt, ament, promoueant: ignauiam pœnâ, diligentiam præmio, non in vero tantum conflictu, sed & in ludicro certamine munerent: doceant ordinem seruare, laxare, redintegrare, in acie, in orbem pugnare, ad signa coire, castra mouere, decurrere, onera, arma, cibaria ferre, opera facere, munire castra, clauâ, pilavè palum petere, natâre, iter pedibus facere, fossas transilire, omniaque alia exercere. præter labores, famem, sitim, inediam, cum opus est, ferre. quod si hæc Princeps Ductorvè exercitus diligenter gerit, fiet quod in Scipione Florus laudat, restituta disciplina fecit, inquit, *vt quod nemo visurum se vnquam sperauerat, fugientes Numantinos quisque videret.*

Quod si Princeps Ductorvè exercitus, quæ diximus contemnat, errore, ignauiâ, temeritate eius Resp. detrimentum capiat, exercitus fundatur, fugetur, hostis inualefcit, inolefcit miles, concutiantur provinciales, iniustè bellum gesserit: tantoque piaculo, se obstrinxerit, quanti ea res est; quanta iactura, quanti interest victâ esse Remp. provinciam expilatam, tot fortes milites, tot innocentes ciues, iniuriâ necidatos, tot raptas virgines, tot matronas stupratas, tot pueros vitiatos, tot ædès sacras direptas, tot vrbes flammis defotmâtas, tot agros incendijs, populationibusque deuastatos. Igitur quantum cupit tantorum reus non esse malorum, allaboret, viribus omnibus, tum ipse, tum ij qui ei à bellicis sunt consilijs, vt quod susceptum est iustè bellum, non iniustè geratur. non minus peccat iudex qui iniustè exequitur, quam qui non iustè fert sententiam. quin imò magis. quippe sententia sono, & characteribus tantum consistit, executio cutem tangit. Proponat sanè idæam sibi bonorum ducum Romanorū, quos Liber 4. Machab. c. 8. in

26.

Hæc si Princeps negligat, partibus suis desit, iniustè gerit bellū respectu Reip. quam ludit.

exeme

exemplum describit, prælia eorum, & virtutes bonas. Possederunt, inquit, omnem locum consilio suo & patientiâ. potentes viribus, acquiescentes ad omnia, quæ postulantur ab eis: regna, & insulas, quæ aliquando restiterant illis, in potestatem redegerunt. cum amicis autem suis, & qui in ipsis requiem habebant, conseruauerunt amicitiam: & obtinuerunt regna, quæ erant proxima, & quæ erant longè, quia quicumque audiebant nomen eorum, timebant eos. & quotidie consulebant trecentos viginti, consilium agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt gerant. & non est inuidia neque zelus inter eos. Sane virtutes bonæ, atque Imperio dignæ. imitetur Princeps virtutes, cui gratum est Imperium.

CAPVT IX.

Miles vt iustè bellet.

1. **P**ORRò quod ad militem attinet, vt iustè bellet, necessum est vt iniustæ causæ manum se non præbere existimet. nec manum iniustè exerat, vibret, conferat. Miles qui delectu, clientelâ, sacramento Principi obnoxius est, Principi in hostem ducenti, vel tuendæ Reip. causâ, vel iniuriæ vindicandæ, rerumque recuperandarum, iustè militat. si enim iustè receptum est vt pro Iudice, pro illiusque sententia præsumatur, credere vtique potest miles Principem suum iustè gerere bellum, cuius ille causas non singulis probandas habet. arcana sunt Regni, atque Reip. quæ si singuli exigant, nec aliter operam Reipublic. præstent, produnt. Clare Augustin. lib. 2. 2. cap. 72. contra Faustum; Si vir iustus fortè sub Rege sacrilego militet, bene potest illo iubente bellare, cui quod iubetur, vel non esse contra Dei præceptum certum est, vel vtrum sit, certum non est. ita vt fortasse reum faciat Regem iniquitas imperandi; innocentem autem militem ostendat ordo seruitutis.

2. Quapropter D. Ioannes Baptista Luc. 3. non iniecit militibus scrupulum opinione suâ iusto bello meritis; te ipsâ tamen, vt in *Analyti. iur. Pont. nou. tit. de testam. diximus ex cap. 8. 12. 14. lib. 1. Machab. & Iosepho antiq. Iudaic. lib. 14. cap. 5. 6. 7. 8.* atque reuera iniusto. Vnde Augustinus relatus cap. quid. 23. quæst. 2. neque Ioannes, inquit, ab armis iubet discedere milites; iussit tantùm iniusti ipsi ne essent, quod se spectaret. interrogabant autè eum, inquit Lucas, & milites, dicentes; Quid faciemus & nos? & ait illis: Neminem conculcatis, neque calumniam faciatis, & estote contenti stipendijs vestris. non fecisset satis militum interrogatio-